

8 broedvogels van het Emerpark in 2018

28 april 2016:

"Na 40 jaar naamloos te zijn geweest, heeft de groenstrook tussen het Zutphense Waterkwartier en de Zuidwijken eindelijk een naam: het Emerpark. De naam Emerpark verwijst naar de vroegere nederzetting Eme die iets verderop lag. Het is een goed herkenbare naam die nog heel lang mee kan gaan. Met de nieuwe naam willen we het park herkenbaarder en toegankelijker maken voor de bewoners van Zutphen. Er is de laatste jaren flink in het park geïnvesteerd en iedereen mag daarvan genieten." Aldus de website www.emerparkzutphen.nl.

Informatie over de natuurwaarden van het Emerpark is schaars en veelal anekdotisch. De enig bekende systematische vogeltellingen zijn die van watervogels op De Vijver. Bij Sovon is dit watervogelgebied bekend onder de gebiedscode GL9212. Er zijn vijf midwintertellingen bekend tussen 2002 en 2005. Daarna nam het aantal watervogeltellingen hier toe tot acht maandelijks tellingen per jaar in de periode 2006-2012. Vanaf najaar 2012 worden hier nu jaarrond maandelijks watervogels geteld en soms zelfs wel vaker dan één keer per maand. Deze tellingen zijn onderdeel van de landelijke watervogeltellingen. Zie www.sovon.nl/nl/watervogels. Vanaf najaar 2012 zijn voor dit onderzoek ook andere gebieden binnen het Emerpark betrokken, waaronder de Schouwlaak (GL9216) en De Berkel (GL9215). Over de broedvogels is slechts mondjesmaat wat, aan losse waarnemingen, terug te vinden. Reden genoeg om in 2018 de hele broedvogelbevolking van het gebied eens in kaart te brengen.

Gebiedsbeschrijving

Het Emerpark is een brede groenstrook in Zutphen met veel menselijke activiteiten: wandelgebied, visvijver, hondenuitlaat, recreatie, sportvelden, volkstuintjes, bebouwing, kinderboerderij, groenstrook en bijenhouderij. Ook vind je er de Kaardebol met allerlei binnen- en buitenactiviteiten op het gebied van natuur, cultuur, voedsel en geschiedenis, compleet met vlindertuin en kinderopvang. Het is een gevarieerd gebied en er is altijd wat leuks te zien wanneer je op vogels let. Niet alleen voor broedvogels is het gebied interessant, maar ook voor doortrekkers en wintergasten.

Voor de broedvogelinventarisatie is het gebied begrensd door natuurlijke en logische grenzen (figuur 1). Het telgebied heeft een oppervlak van 82 ha.

Figuur 1: Begrenzing van het getelde gebied Emerpark.

Methode

Door gebruik te maken van het programma Avimap van Sovon was het een kwestie van een begrenzing aanleveren, Avimap updaten en met de tablet naar buiten om al lopende de waarnemingen in te voeren. De verwerking van deze waarnemingen en het uiteindelijk bepalen van de territoria aan het eind van het seizoen gebeurt automatisch. Om hier uit te leggen hoe dit programma precies werkt gaat wat te ver, maar alle informatie over het inventariseren van broedvogels en het gebruik van Avimap is te vinden op de website van Sovon.

Het broedseizoen is voor vogelaars altijd een drukke tijd. Er is meer te doen dan alleen het Emerpark tellen, dus het aantal veldbezoeken is voor een uitgebreide broedvogelinventarisatie wat aan de lage kant. Vooral het ontbreken van tellingen in de maand juni is jammer maar helaas. Mogelijk zijn de aantallen van enkele soorten daardoor iets lager uitgevallen dan wanneer er bijvoorbeeld twaalf volledige rondes gelopen zouden zijn. Het veldwerk is uitgevoerd door Frank van den Haak en Michel Klemann. Gedurende tien bezoeken is 29 uur en 11 minuten aan veldwerk besteed, wat neerkomt op een gemiddelde van 21 minuten per hectare. De eerste telling hielden we op 9 maart, de laatste op 30 mei. Op 24 mei startten we al om 4.35 uur met de telling

Resultaten

In het Emerpark werden door ons in totaal 41 broedvogelsoorten aangetroffen met een totaal van 693 territoria (tabel 1).

Vogels die zich in een gebied echt thuis voelen en daar dus ook thuishoren, maken meestal een groot deel van de vogelpopulatie uit. De top-tien bestaat uit 439 territoria en dat is niet minder dan 63% van de vogelpopulatie. Opvallend hierbij is de top-drie: roek, grauwe gans en houtduif. Alle drie zijn het soorten die het buiten de stadsgrenzen moeilijk hebben door het verlies van broedgelegenheid, nesten en/of bejaging. Ook andere bejaagde soorten als ekster (plaats 15), Canadese gans (plaats 17) en zwarte kraai (plaats 19) vinden gelukkig eentoevluchtsoord in het Emerpark.

1.	Appelvink	8
2.	Boerenwaluw	2
3.	Boomklever	1
4.	Boomkruiper	10
5.	Braamsluiper	3
6.	Brandgans	36
7.	Ekster	22
8.	Fuut	4
9.	Gaai	5
10.	Grasmus	1
11.	Grauwe gans	58
12.	Groenling	9
13.	Grote bonte specht	2
14.	Grote Canadese gans	15
15.	Heggenmus	26
16.	Holenduif	2
17.	Houtduif	57
18.	Huismus	24
19.	Kauw	1
20.	Koolmees	33
21.	Krakeend	1
22.	Meerkoet	25
23.	Merel	37
24.	Nijlgans	2
25.	Pimpelmees	28
26.	Roek	93
27.	Roodborst	7
28.	Scholekster	4
29.	Soepgans	1
30.	Spreeuw	2
31.	Staartmees	3
32.	Tijffjaf	24
33.	Tuinfluit	7
34.	Turkse tortel	6
35.	Vink	16
36.	Waterhoen	9
37.	Wilde eend	35
38.	Winterkoning	24
39.	Zanglijster	4
40.	Zwarte kraai	10
41.	Zwartkop	26
	Totaal	693

Tabel 1: Soorten en aantal territoria broedvogels Emerpark 2018

Tabel 2: Top-tien van broedvogels Emerpark 2018

1.	Roek	93
2.	Grauwe gans	58
3.	Houtduif	57
4.	Merel	37
5.	Zwartkop	36
6.	Brandgans	36
7.	Wilde eend	35
8.	Koolmees	33
9.	Pimpelmees	28
10.	Heggenmus	26

Soortbeschrijvingen

Appelvink

Appelvinken zijn mooie vogels die niet door veel mensen opgemerkt worden. Veelal leven ze hoog in de bomen en de roep en zang zijn onopvallend, wat herkenning niet makkelijk maakt. Appelvinken worden steeds meer stadsvogels die in de wintermaanden op voederplanken met zonnebloempitten te vinden zijn. In het Emerpark broeden 8 paartjes.

Ekster

Enkele decennia geleden kwam je nog overal eksters tegen in alle biotopen met houtwallen en bomen, maar dat is al lang niet meer zo. In de wat uitgestrektere bosgebieden zijn eksters niet meer aanwezig. In het agrarische buitengebied zijn de aantallen sterk afgenomen door voedselgebrek, afschot, predatie en door het verwijderen van houtwallen, bosjes en erfbeplantingen. De grootste aantallen zijn tegenwoordig te vinden in het stedelijk gebied en dan met name in de wat grotere parken als het Emerpark. Met 22 territoria op slechts 82 ha is dit waarschijnlijk de hoogste dichtheid die er in de regio te vinden is.

Fuut en meerkoet

De Vijver is een geschikt broedgebied voor de fuut en dat geldt ook voor de Berkel en de Schouwlaak. Probleem blijft het jaarlijkse maaien van oevervegetatie en het verwijderen van takken die in het water hangen. Keer op keer verschijnen er in het voorjaar snel gebouwde nesten op drijvend afval die weer uit elkaar vallen, wegspoelen of door meerkoeten worden ingepikt. Meerkoeten zitten namelijk met hetzelfde probleem van gemaaide oevers waardoor er in het begin van het broedseizoen bijna nergens nesten gebouwd kunnen worden. Halverwege het broedseizoen, wanneer de oever zich aan het herstellen is, krijgen de vogels eindelijk een keer de kans om toch nog een legsel te produceren. Als dat dan al lukt, blijft het bij de futen meestal bij één broedsel in plaats van de normale twee of drie. Van de fuut troffen we slechts 4 territoria aan, van de meerkoet nog 25.

Zuidwijken 20 juni 2018. Overal waar flinke groepen ganzen grazen, veranderen gifgroene gemeenteveldjes, die voorheen 16 keer per jaar gemaaid werden, in uitgestrekte bloemenweiden. Maaien is niet meer nodig.

Ganzen

Pas rond 2005 werden de eerste broedende ganzen in de stad aangetroffen. Het waren grauwe ganzen die op het eiland in De Vijver hadden gebroed en na het uitkomen van de eieren meteen via de Schouwlaak naar de IJssel vluchtten. Daar stuitten ze met de pullen op gemaal Helbergen, konden niet verder en hadden geen andere keus dan terug te zwemmen en zich aan te passen aan al dat volk langs de oevers. Dat heeft uiteindelijk goed uitgekapt voor ze. Het broedsucces in de stad nam enorm toe. De bemeste grasvelden zorgden voor onbepert voer voor ouders en jongen. Op het eiland is in de jaren daarna een flinke ganzenkolonie ontstaan. Eerst waren het alleen grauwe ganzen, maar al snel hebben ook brandganzen en Canadese ganzen zich daar succesvol gevestigd.

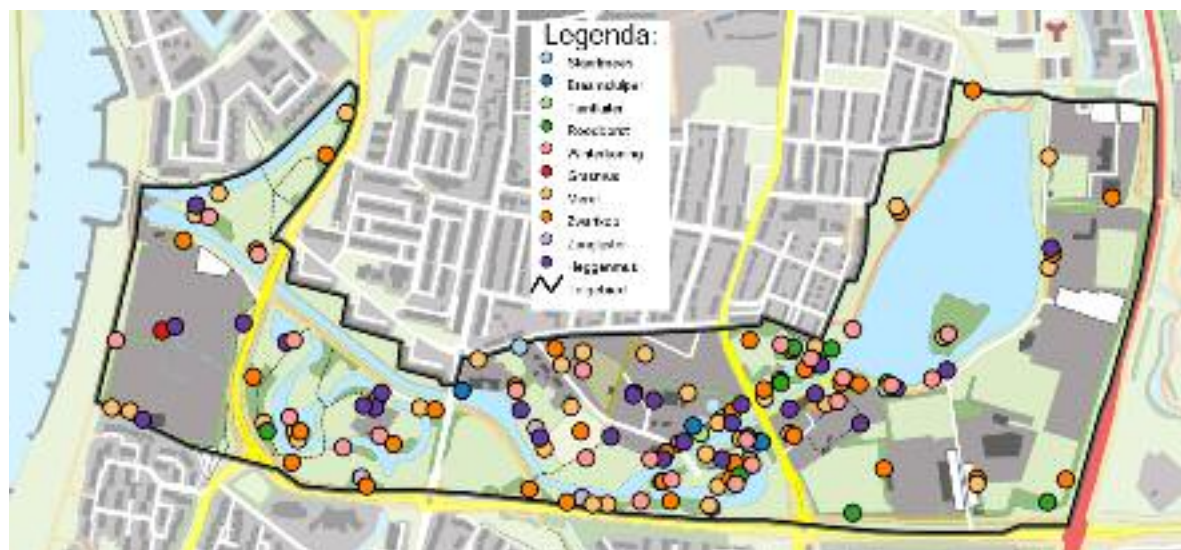
De jaarrondbegrazing van ganzen heeft tot effect gehad dat de hoeveelheid gras sterk is afgenomen en sommige hondenpoepveldjes zijn veranderd in een grote bloemenzee. Brandganzen profiteren van het kortere gras. Zij houden niet van lang gras. Door de aanwezigheid van tientallen tot soms een paar honderd ganzen in het gebied blijft de grasvegetatie kort en dat is precies het type (toendra-) gras waarop brandganzen goed gedijen.

Er is door het kortere gras echter steeds minder voedsel voor jonge grauwe ganzen. Nog steeds zijn er tientallen broedparen van grauwe ganzen, maar het aantal legsels dat uitkomt en het aantal jongen dat volwassen wordt, blijft momenteel sterk achter. Grauwe ganzen verlaten steeds meer het Emerpark. Ze hebben zich aangepast en hebben zich momenteel in en rond alle Zutphense wateren gevestigd. Er ontstaan daardoor overal steeds meer bloemenweitjes in plaats van duur gemaaid gemeentegras. Een prachtige ontwikkeling.

Wanneer grote Canadese ganzen laag en luid roepend over de Zuidwijken en het Waterkwartier vliegen, galmt dat prachtig tussen de huizen. Verder zijn ze veelal onopvallend. Tijdens het nestelen zijn ze heilmelk en ze broeden op onverwachte locaties. Ze doen het goed in Zutphen en daarbuiten en zijn een vast onderdeel geworden van de West-Europese watervogelpopulatie. In het Emerpark broeden er 15.

Heggenmus

De heggenmus is een echt struweelvogeltje met een kruip-sluip-foerageertechniek. Als ze in het voorjaar niet zo fanatiek zouden zingen, zou je haast denken dat ze zeldzaam zijn, maar met 26 territoria is het na de merel met 37 territoria en zwartkop met 36 territoria een algemene struweelvogel.

Figuur 2: Verspreiding van struweelvogels in het Emerpark 2018

1	Merel	37
2	Zwartkop	36
3	Heggenmus	26
4	Winterkoning	24
5	Roodborst	7
6	Tuinfluiter	7
7	Zanglijster	4
8	Braamsluiper	3
9	Staatmees	3
10	Grasmus	1

Tabel 3: Soorten en aantallen van struweelvogels in volgorde van talrijkheid in het Emerpark 2018

Holenduif

De holenduif is een mooi en ietwat onopvallend duifje. Hij is voor het broeden afhankelijk van nestholtes in gebouwen en bomen. In parkachtig stedelijk gebied houdt dat in dat er voor nestgelegenheid geconcurrereerd moet worden met kauwtjes. En dat is geen gemakkelijke opgave. Toch zaten er nog twee paar: één in de gebouwen van het leegstaande Vitenscomplex en een ander paar in de populieren bij gemaal Helbergen.

Houtduif

De houtduif is talrijk in Zutphen. Vooral in de parken en opgaande groenstroken, maar ook in losse bomen in de straat kom je nesten tegen. Het broedsucces is laat in de zomer het beste, wanneer de bomen dik in het blad zitten en er voldoende voedsel is voor alle vogels. Ze hebben dan een grotere kans om jongen groot te krijgen. Veel Zutphense houtduiven zoeken in juli en augustus, wanneer ze nog volop jongen hebben, voedsel in het buitengebied, maar de Emerparkduiven doen dat niet. Even naar een geogoste graanakker vliegen is vanaf het Emerpark net te ver. Ook in het Emerpark zijn houtduiven met 57 territoria talrijk.

Kauw

In Zutphen zijn kauwen jaarrond talrijk. Ze stappen twee aan twee rond en doen net alsof ze je niet zien, maar ondertussen houden ze alles dondersgoed in de gaten. In het Emerpark zijn de meeste bomen niet oud genoeg of ontbreekt het aan voldoende nestholtes om in te broeden. Ook veel van de nieuwbouwwijken en steriele bedrijventerreinen in Zutphen zijn ongeschikt als broedgebied. Er is daar te weinig leven, te weinig voedsel, amper bomen om met je familieleden ruzie in te maken en slechts minimale nestgelegenheid. De oude woonwijkjes rondom het Emerpark zijn wel ideaal voor kauwen. Ze broeden daar in schoorstenen en onder dakranden. Voedsel zoeken ze op straat, in dakgoten, op parkeerplaatsen van winkelcentra, in vuilnisbakken, op de hondenuitlaatstroken en in het Emerpark. In het Emerpark vonden we alleen een broedpaar op het oude Vitensterrein, maar ze zijn altijd veelvuldig aanwezig.

Kool- en pimpelmees

Van de meestal in nestkasten broedende koolmees werden 33 territoria gevonden en van zijn broertje de pimpelmees 28 territoria. Er hangen aardig wat nestkasten rondom de kinderboerderij, de Kaardebol, langs de Laan naar Eme en in de aangrenzende woonwijken. Aan nestgelegenheid is geen gebrek. De nestkasten langs de Laan naar Eme zijn daar opgehangen om mezen de kans te geven de populatie eikenprocessierupsen wat in te dammen.

Krakeend

Op afstand is de krakeend een onopvallend grauwe grijze eend maar van dichtbij bekeken is hij echt prachtig. Terwijl de wilde eend al jaren langzaam maar zeker in aantal achteruit gaat, is de krakeend bezig met een opmars. Sinds enkele jaren is er steeds een paar aanwezig in de wateren rond De Schouw. Buiten het broedseizoen zitten er op de vijver regelmatig enkele krakeenden. Deze zijn daar dan meestal te vinden achter het eiland. De verwachting is dat er de komende jaren meer broedparen zullen verschijnen.

Merel

Het aantal van 27 territoria bleef toch behoorlijk achter bij de verwachting. Het lage aantal heeft vermoedelijk te maken met de usutu-epidemie die de laatste drie jaar flink heeft huisgehouden onder de merelpopulatie in Nederland.

Roek

Binnen de begrenzing van het telgebied werden 93 roekennesten geteld, maar die nesten zijn onderdeel van een grotere cluster van 201 nesten die doorloopt aan de andere kant van de flats aan de Beethovenstraat. Het gaat erg slecht met de roekenpopulatie in de regio. Op veel plekken worden ze doodgeschoten en in het buitengebied worden koloniebossen omgezaagd.

Scholekster

In het agrarisch gebied is voor weidevogels niets meer te halen. De populatie rondom Zutphen is door jaarrond maaien en gebrek aan voedsel tot vrijwel het nulpunt gedaald en het broedsucces van de resterende broedvogels is dramatisch. Van de weidevogels lijkt alleen de scholekster zich voldoende te kunnen aanpassen aan het stedelijk gebied. Ze broeden tegenwoordig op daken van flatgebouwen, scholen en bedrijven. Ze foerageren op groenstroken, wegbermen en sportvelden in de stad en produceren daarbij veel meer jongen dan in het buitengebied. Dit is een landelijk fenomeen en ook in het Emerpark zichtbaar. Er wordt gebroed op de daken rondom het park. Om de pullen te voeren vliegen de oude vogels op en neer met voedsel. Zo gauw de jongen kunnen fladderen en van het dak af springen of vallen, gaan ze met de ouders in het Emerpark foerageren tot ze zelfstandig genoeg zijn om de wijde wereld in te vliegen.

Turkse Tortel

Zutphen zit vol met Turkse tortels. In het Emerpark kom je ze slechts in beperkte mate tegen. Je hoort ze steeds net buiten de grenzen van het gebied koeren op daken en schoorstenen. Ze broeden in tuinen met lage boompjes, in pergola's, in bloembakken op balkons en in coniferen. In de weinige bebouwing binnen de grenzen van het telgebied vonden we nog zes territoria. Het Emerpark is meer een gebied voor houtduiven.

Wilde Eend

Wilde eenden zitten overal in de wateren in Zutphen. Het gros van de wilde eenden valt onder de categorie soepeenden, ook wel parkeenden genoemd. Dit zijn eenden met afwijkende kleuren en vormen en afwijkend gedrag. Ze moeten het voor hun eten toch vooral hebben van voer en hangen daarom ook veel rond op plaatsen waar het brood uit de lucht komt vallen: bij steigers, bij de kinderboerderij of onderaan de flats van de Beethovenlaan. Met 35 paar viel het aantal toch wat tegen. Wilde eenden zijn in de problemen. De populatie is al jaren langzaam maar zeker dalende. Het aantal jonge eenden dat nog volwassen wordt, lijkt te laag te zijn om de populatie op peil te houden.

Toekomst

Een eerste overzicht van soorten en aantallen in het Emerpark is er nu. Het wordt natuurlijk interessant om te zien wat de toekomst gaat brengen. Een jaarlijkse inventarisatie van de broedvogels zit er niet in, maar een herhaling van dit onderzoek over een paar jaar zal zeker wel lukken. Het zal verrassende wijzigingen laten zien. Helemaal wanneer straks bevers de oevers geschikt komen maken voor broedende futen en meerkoeten.

De natuur staat wereldwijd onder grote druk. Een grote uitstervingsgolf is gaande. Maar je hoeft de wereld niet af te reizen om dat te zien. In Zutphen en omgeving is het immers niet veel anders. Vogels zijn een makkelijk herkenbare groep die net als andere planten en dieren mee moeten in de ontwikkeling of het loodje leggen in de almaar veranderende omstandigheden. In het Emerpark hebben enkele honderden paren vogels van tientallen soorten een onderkomen gedurende een deel of gedurende het hele jaar gevonden. Dat is mooi zou je denken, maar...

... het is daarbij van groot belang, dat bij beheer en onderhoud van de oevers de natuurwaarden een grotere rol spelen dan over het algemeen gebruikelijk is bij de gemeente Zutphen. Aan nette natuur, zoals de interieurarchitect het graag ziet, hebben vogels niets. Misschien komen er wel bevers naar het Emerpark, die de vogels een handje kunnen helpen.

We gaan het zien.

Michel Klemann

Websites

www.vwg-zutphen.nl

www.emerparkzutphen.nl

vwgzutphen.waarneming.nl

www.sovon.nl

www.facebook.com/groups/687232191292926